

Posudok na habilitačnú prácu

Autor: Mgr. Otakar Kirsch, Ph.D.

Názov práce: **Mezi teorií, praxí a ideologií. K vývoji speciálních muzeologií v českých zemích v letech 1948–1989. Brno, 2020, 366 s.**

Oponent: Doc. Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.

Problematika muzeológie ako samostatnej vednej disciplíny sa vo svetovom i československom kontexte rozvíja po druhej svetovej vojne. Výrazný podiel v diskurze o tejto problematike mali v tomto období výrazné osobnosti českého vedeckého bádania spätého s múzejným prostredím, ktoré ovplyvnili myslenie o tejto oblasti aj slovenských predstaviteľov. Hoci tieto diskusie prebiehali už v predchádzajúcom období, keď si múzejní pracovníci uvedomovali špecifickosť práce v múzeu a napriek potrebe znalostí vo vybranej vedeckej oblasti poukazovali na konkrétne činnosti, ktoré sú spoločné v rámci múzejnej praxe. A práve tejto problematike – princípov muzeológie ako vednej disciplíny, jej predmetu bádania a vzťahu k jednotlivým disciplínam zastúpeným v múzeu – v rozmedzí rokov 1948 – 1989, kedy bolo Československo súčasťou tzv. východného bloku a vedecké myslenie podriadené ideológii marxizmu-leninizmu, resp. doktríne Sovietskeho zväzu, s obmedzenými kontaktmi za tzv. železnou oponou.

Ako autor poukazuje v úvode, vo svojej práci sa nezameriava na priblíženie všetkých špecializovaných muzeológií, sústreďuje sa na oblasť vybraných humanitných odborov. Na úvod musím uviesť, že autor je zorientovaný aj v problematike zastúpenia iných vedných disciplín v múzejnom prostredí, o čom svedčí napríklad 2-dielna štúdia zameraná na problematiku technickej muzeológie v českých krajinách, ak necháme bokom jeho štúdie z oblasti etnografickej muzeológie (odkaz na ne nájdeme aj v zozname v literatúry). Problematike špecializovaných muzeológií s dôrazom na jej vývoj a formovanie na územie Českej republiky sa teda autor venuje dlhodobo a koncepčne.

V posudku budem používať slovenský ekvivalent českého termínu „speciální muzeologie“ ako „špecializovaná muzeológia“, tak ako pojmy „špeciálny“ a „špecializovaný“ definovala slovenská muzikologička a muzeologička Dr. Marianna Bárdiová, bývalá

riaditeľka, resp. vedúca Literárneho a hudobného múzea v Banskej Bystrici: synonymami k výrazu „špeciálny“ sú pojmy „zvláštny, osobitý“, kým výrazom „špecializovaný“ označujeme užšiu oblasť v danom vednom odbore (BÁRDIOVÁ, Marianna: Problematika špecializovaných muzeológií na príklade hudobnej muzeológie. In: *Muzeológia – Teória – Prax*. Banská Štiavnica : UMB, 2006, s. 93; M. Bardiová tu hodnotí aj názory J. Neustupného, J. Beneša a Z. Z. Stránskeho na jednej strane a M. Kováča Adamova – literárna muzeológia a Š. Mruškoviča – etnomuzeológia na strane druhej a sústreďuje sa na zadefinovanie hudobnej muzeológie v kontexte názorov týchto osobností).

Samotný text habilitačnej práce tvorí šesť kapitol (nepočítame číslovaný úvod a záver). Prvá, úvodná kapitola sa zameriava na definovanie predmetu špecializovanej muzeológie, zvyšných päť kapitol približuje vybrané, humanitne zamerané špecializované muzeológie: historiografickú, archeologickú, etnografickú, literárnu a umeleckohistorickú muzeológiu.

Úvodná (2.) kapitola bližšie špecifikuje pohľady na formovanie muzeológie ako vednej disciplíny v postavení iných vied, jej definície a predmet výskumu z pohľadu jednotlivých autorov, z čoho následne vyplýva aj definovanie jednotlivých špecializovaných muzeológií. Autor podrobne analyzuje obdobie 40 rokov komunizmu, nevníma ho však ako jedno homogénne obdobie, ale všíma si jeho jednotlivé fázy spojené s nástupom komunizmu a jeho upevňovaním na úkor ostatných politických a záujmových skupín v 50. rokoch, liberalizáciu pomerov v 60. rokoch, následné obdobie normalizácie v 70. a opatrné uvoľňovanie koncom 80. rokov. Z tohto historického kontextu vychádzal aj vzťah režimu k múzeám a múzejným zbierkam, čo autor podrobne mapuje, interpretuje a poukazuje na pozitíva i negatíva.

Viacero uvádzaných osobností, ako Jiří Neustupný (1905 – 1981), Josef Beneš (1917 – 2005) či Zbyněk Zbyšek Stránský (1926 – 2016), približuje autor naprieč celým textom práce, keďže ovplyvnili celkový pohľad na problematiku múzejnej oblasti a muzeológie. Ich robustné vedecké dielo a metodologické interpretácie, publikované od 50. až do začiatku 21. storočia, ovplyvňovali vedecké myslenie nielen ich generačných spolupútnikov, ale aj ďalšie, na nich nadväzujúce generácie, ktoré sa, chtiac-nechtiac, museli a musia s ich dielom popasovať či konfrontovať. Nie je prekvapujúce, že tieto české osobnosti ovplyvnili aj authority múzejníctva a muzeológie aj na Slovensku a tieto koncepcie, predovšetkým Z. Z. Stránskeho, tu našli ukotvenie v teoretickom muzeologickom myslení. Na druhej strane viacero slovenských osobností, ako napríklad Anna Gregorová svojou publikáciou *Múzeá*

a múzejníctvo či Michal Kováč Adamov pôsobiaci na poli literárnej muzeológie, našlo svojich čitateľov v českom prostredí, čo dokladá aj predložený text práce.

Týmto vyššie uvedeným osobnostiam „sekundujú“ ďalšie výrazné osobnosti reprezentujúce prevažne jednotlivé špecializované muzeológie (archeologická Jiří Neustupný, etnografická Josef Beneš, Ludvík Kunz a Jiří Langer, literárna Antonín Boháč a pod.), takže čitateľ získava komplexný pohľad na vývoj muzeologického myslenia v tomto období a prehľad osobnosti jednotlivých špecializovaných muzeológií v českom prostredí.

Každá z kapitol približujúca vybrané špecializované muzeológie má jednotnú štruktúru tvorenú siedmimi podkapitolami, v ktorých autor systematicky spracúva jednotlivé tematické oblasti. Sleduje a interpretuje vzťahy danej vednej oblasti v múzejnom prostredí do roku 1989 s kontextom do 19. storočia, zameriava sa na vymedzenie vzťahov medzi oblasťou múzejníctva a daným vedným odborom v kontexte formovania a definovania jednotlivých špecializovaných muzeológií či štruktúre múzeí a múzejnej siete v danej oblasti.

Najrozsiahlejšou je podkapitola „Muzealizace“, kde autor zaznamenáva názory na tezauračný proces – zbierkotvornú činnosť, uchovávanie a správu zbierok, ich prezentáciu a prácu s návštevníkom. Výraznú časť tvorí vnímanie a názory múzejných teoretikov i praktikov na danú disciplínu, poskytuje informácie o jednotlivých profesijných organizáciách a možnostiach vzdelávania múzejných pracovníkov.

Na jednej strane táto ucelená a jednotná štruktúra poskytuje ucelený a konzistentný prehľad o jednotlivých oblastiach. V niektorých častiach však toto členenie vedie k opakovaniu niektorých informácií, aj keď čiastočne v inom kontexte, ktoré už boli publikované. Rozbíja tiež text na menšie, parciálne a nie v každej kapitole rovnako proporčne vyvážené časti – čo však závisí od množstva relevantných materiálov.

Pozitívne hodnotím, že každú zo špecializovaných muzeológií autor uvádza bližšou charakteristikou či „nadhodením“ problému, otázky, ktorá sa s ňou v skúmanom období spája a navodzuje (Historiografická muzeologie – konkurent muzeologie v boji o hegemonii v rámci múzea?; Archeologická muzeologie – pod kuratelou dominantní osobnosti vstříc historizujícímu chápání problematiky; Etnografická muzeologie – ve dvou proudech vstříc teoretické reflexi muzejní problematiky; Literární muzeologie – od dokumentace historických a sociálních aspektů literatury k zájmu o literární tvorbu jako umělecké dílo a tvůrčí jev; Umělecko-historická muzeologie – neporozumění jako cesta k precizaci teoretických otázek). Čitateľ tak získava istú nápoved', dozvedá sa, čo môže očakávať a autor tento nadhodený problém postupne analyzuje a interpretuje.

Drobnejšie doplnky, pripomienky a námety do diskusie:

Zaujímalo by ma, ako autor vníma koreláciu medzi výrazmi „speciálni“ a „specializovaní“ v súčasnom kontexte múzejníctva, múzeí a muzeológie. Z predloženého textu mi vychádza, že ani v českom prostredí v skúmanom období neboli tieto dva výrazy používané jednotne a autori ich používali ako synonymá, resp. uprednostňovali jeden z výrazov, ako napríklad: „specializované muzejníctví“ (s. 47), „specializovaná muzea“ (s. 48, 68, 85, 102), „specializované expozice“ (s. 48, 50, 92, 101, 103), „specializované ústavy“ (s. 62, 71), „specializované vedy“ (s. 71), „specializované instituce“ (s. 73) verzus „speciální výstava“ (s. 111, 140), „speciální komise“ (s. 118), „speciální deponitáře“ (s. 146), „speciální kurzy“ (s. 154), „speciální komise“ (s. 118), „speciální pracoviště“ (s. 168), „speciální ústav“ (s. 278), „speciální muzea“ (s. 286, pozn. 1078) či „vlastivědná a specializovaná muzea“ (s. 85) vs „komplexní a speciální muzea“ (s. 120, pozn. č. 413). Zaujímalo, či v súčasnosti sú oba termíny jasne definované a vymedzené.

Pojmom „historická muzeológia“ – v širšom ponímaní – sa označuje jedna z oblastí muzeológie, ktorá sa zameriava na sledovanie múzejného fenoménu, resp. muzeality v historickom kontexte od najstarších zachovaných dokladov do súčasnosti (napr. F. Waidacher: Průručka všeobecné muzeologie, s. 46, Z. Z. Stránský: Archeologie a muzeologie, s. 137). Na dokumentáciu historického vývoja prostredníctvom múzejných zbierok sa zameriava historická muzeológia v užšom chápaní. Autor používa pojem „historiografická muzeológia“ – v kontexte historiografie ako vedy, ktorá skúma a interpretuje dejiny na základe historických prameňov; v kontexte muzeológie hmotných a dominantne 3-rozmerných prameňov. Historickú expozíciu tak môžeme vnímať ako múzejný dejepis (na rozdiel od školského dejepisu), čiže konkrétnu interpretáciu vybraného historického obdobia na základe exponátov, za účelom šírenia historického povedomia či ideológie (tak ako sme to vo vyhranenej zažili v období socializmu).

V rámci medzinárodnej spolupráce českých a slovenských etnológov nemôžeme zabudnúť na Medzinárodnú komisiu pre výskum karpatskej kultúry, založenej v roku 1959, v roku 1977 premenovanej na Medzinárodná komisia pre výskum ľudovej architektúry Karpát a Balkánu. Vydávala zborník *Ethnographia Carpatica* a združovala krajiny východného bloku, v rámci nej pôsobila aj pracovná skupina pre múzeá v prírode (1972). Zanikla v roku 1994, pod vplyvom spoločensko-politických zmien a postupným zapájaním sa odborníkov do existujúcich a aj finančne etablovaných medzinárodných inštitúcií.

V slovenskom prostredí, rovnako ako v českom, sa literárne múzejníctvo rozvíjalo v spolupráci s hudobnou muzeológiou, keď v roku 1962 vznikla Literárno-hudobná komisia.

Je však pravda, že dominantné postavenie v nej mali osobnosti zamerané na problematiku literatúry, o čom svedčí aj v r. 1969 premenovanie na Literárnomúzejnú komisiu.

Aj keď si uvedomujem nadštandardný rozsah práce, škoda, že práca neobsahuje aj obrazovú časť, ktorá by vizuálne dotvorila samotný text práce.

Na záver môžem konštatovať, že predložený text habilitačnej práce svojou komplexnosťou poskytnutých informácií, úrovňou spracovania a vedeckým prínosom napĺňa požiadavky kladené na tento typ práce. Predloženú habilitačnú prácu Mgr. Otakara Kirscha, Ph.D. preto **odporúčam na obhajobu** a navrhujem, aby bol autorovi po jej úspešnej obhajobe udelený vedecko-pedagogický titul „docent“ v odbore História – české dejiny.

V Bratislave 18. 3. 2021

Doc. Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.